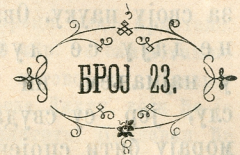

ПОЗОРИШТЕ.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

ИЗЛАЗИ ЧЕТИРИ ПУТА НА НЕДЕЉУ НА ПО ТАБАКА. — СТОЈИ ЗА НОВИ САД 40, А НА СТРАНУ 60 НОВ. МЕСЕЧНО. — ЗА ОГЛАСЕ НАПЛАЌУЈЕ СЕ ОД ЈЕДНЕ ВРСТЕ 3 НОВ. И 30 ЗА ЖИГ СВАКИ ПУТ.

ДОПУНЕ И ИСПРАВКЕ ЗА „ГРАЂУ ЗА ИСТОРИЈУ СРП. ПОЗОРИШТА“ од Јована Ћорђевића.

(Наставак.)

Каква је разлика између приватног и народног позоришта? Та, што је приватно нестално, а народно стално. Кад је стално, не сме зависити од сваког ветрића; треба да је безбедно и од најјаче буре. Ту је народна част заложена. С њоме се није титрати. Поједини нека дају и натраг узимају реч, то се догађа, ма да се ни код њи не да извинити: али реч у име народа дана треба да је света, и да се никад — никад не пориче.

Сад да пређемо на управу, која је у позоришту заступник народа. Кад греша она?

Греша онда, кад се не влада онако, како се пристоји заступнику народа; кад заборави, да је за сваки њен поступак јемац и народ и част народна; кад позориштем тако управља, као да је то њено приватно имање, или као да је то приватно позориште под приватним предузимачем.

О позоришној управи много је писано код других народа, и то би могла и код нас бити засебна тема, о којој би се доста дало казати. Ми ћемо да се ограничимо на оно, што је најнужније.

Много се говорило, је ли боље, да је управа у једном лицу, или у више њих. И теорија и практика је за оно прво. До душе народ вели: „Више очију више виде;“ али тај исти народ вели и то, да „колико је људи, толико је и ћуди;“ и ако оно једно око не може да види све, лакше је њему, да позајми и какво туђе око или да нађе себи удесне наочари, него да се бори са толиким „људма и ћудима,“ а особито са овима последњима, које су свагда опасне, докле год код позоришта буде глумаца, а особито — глуми-

ца. Осим тога народно је позориште свагда засебни организам, који у сваком народу има свој особени значај, и нигда се не удешава по каквој генералној шаблони, позајмљеној од позоришта других народа, него свагда по духу, потребама и околностима онога народа, у коме постоји, и због кога постоји. Тај организам склонити, тај значајни печат може најбоље ударити један човек. То сведочи историја свију народних позоришта код свију народа. Нигде не налазимо на строго „колегијалну“ управу; свагде се истиче само једно име; и ако се и налази, да их је било више њих, који су помагали — јер ни ја невелим, да један човек може да врши све, — али су то увек били само помагачи, а не уједно и управљачи. То су били у једној мисли и намери сложни људи, који су се сами позвали, да нешто изврше, па су и посао међу собом поделили, да сваки зна, шта је његово, као што и у свирачком збору сваки свирач има своју засебну свирку. Али као овде, тако и тамо свагда се налазио по један капелник, који је такт давао и армонију удешавао.

Сад шта се иште од такве управе позоришне, која заступа и представља народ?

Ништа друго, само то, да јој је и глава и срце на свом месту, и да је ово обоје у непрестаној армонији и у непрестаном раду око позоришта, и само око позоришта.

Радња је позоришна спојени посао и рачуна и одушевљења. Управитељ позоришни треба исто тако да уме рачунати, као и трговац; а исто тако да буде одушевљен за идеју позоришта, као што је песник одушевљен за појезију, вештак за своју вештину, учењак

за своју науку. Овај рачун и ово одушевљење не дају се лучити једно од другог ни у најмањем, ни у највећем позоришном послу, јер су свуда спојени једно с другим, и морају бити спојени. — Глава је компас, који показује, куда треба да плови лађа: срце је пар, која лађу онамо покреће. Глава нам казује, шта је корисно, шта је поштено: срце нас гони, да идемо за оним, што је корисно и поштено. А кад у сукоб дође корист и поштење, у прави или привидни сукоб: онда треба да заседну и глава и срце, и да добро испитају, има ли заиста сукоба, и ако га има, може ли се како год обићи; а ако се никако не може обићи, онда ваља срце пре свега да спасе ствар поштења, а глави остаје само то, да ово спасење буде са што мањом штетом.

Док се тако ради, дотле је народно позориште на својој правој висини, и може не само опстати, него и напредовати. Али ако се ово стање и овај одношај измени; ако у управи пре-

отме једнострано мах или глава или срце, те се тако нужна између њи армонија и равнотежа поремети; или — што је још горе — ако ни глава ни срце не буде довољно развијено; или — што је од свега најгоре — ако се у управитељу рачун и одушевљење, ове две врлине, изметну у себи сродне пороке, и од рачуна постане спекулација, а од одушевљења страпност, и ако се из овог кобног брака излеже још кобнији пород: себичност, лукавство, грабљивост, сујета, похотљивост, ђудљивост, пристрасност, поводљивост и т. д.: онда се народно позориште силази, или боље рећи пада стрмоглавце са своје висине, и долази у ред приватних нематерских дружина, па и између њих у ред горих и лошијих, јер у њему настају оне исте прилике, које и у овима; управа није више мандатар народа, јер народ тих мана и порока нема. Она је од опште ствари направила приватну, и у народном добру тражи своје користи и тера своје личне ћевове.

(Наставиће се.)

Д И Ш Т И Њ И.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(„Роб“) позоришна игра у 3 чина од Е. Сиглигетије, давана је први пут 10. фебр. на нашој позорници. Управа позоришна врло је добро учинила, што нам је изнела овај комад заслужнога и вреднога мађарскога позоришнога писца, те је тиме вештом руком за ову сезону изабраним многобројним новим комадима још један додала, и репертоар умножила. Сиглигетијеви комади, истина, да су већином по шаблони израђени, чему је може бити узрок обилата продуктивност пишчева, али су ипак од велике вредности за то, што у њима nailазимо на особе, које сваод нас познаје, које с нама заједно живе, и чије мисли и дела ми потпуно схваћамо. С тога поглавито и имају успеха многи Сиглигетијеви комади, који су са позоришном техником израђени. Он је саввим схватио речи великог песника, који вели: *Greift nur hinein ins volle Menschenleben und wo ihr's packt, da ist es interessant!* Он је позоришницу доиста начинио огледалом живота, и са типском верношћу ствара особе, на које nailазимо куд се год макнемо; па шта је природније, него да се за њих као за наше добре старе знанце интересујемо! За то се Сиглигетији морају да опросте неке мане, које ретко може да савлада. „Роб“ је на сваки начин један од његових бољих комада, а мотиве за то узео је већином из грађанског живота, што му је јако пошло за руком. Да видимо дакле шта се збива у том комаду.

У првом делу „средство“ доводи нас писац у крчму, по којој се врзе нека пропалица и олупина, која непрестано живи у сукобу са законом и друштвом, и чије покварено срце само на то смера, како ће на рачун других поштених људи да проводи свој гадни и неваљали живот. Тај човек по имену Поплавац (Суботић), који је у Француској због разних злочина издржао десетогодишњи затвор, долази у Пешту, где га не познају, или су већ на њега и заборавили, те смишља, којим би начином опет лако могао доћи до угодног живота. Случајно сврну у исту крчму и неки поштени сељани, Андрија Писаревић (Лукић), жена му (Ј. Поповићева) и кћи им (Ј. Хацићева), који су дошли, да посете свога сина. С њима је у друштву неки надувени сеоски племић (Пешић) са својим сином (Божовићем), младожењом Писаревићеве ћерке. Поплавац се одмах дошуња до њих и за тили је час све сазнао. Том приликом дозна, да је млади Писаревић чувен адвокат у Пешти, с којим се он по кобном уде-су био познао, и то овако: као млад човек у пратњи неког аристократе падне Писаревић у Паризу у невољу, тега с тога у слабом тренутку више из незнања и лакоумства него из урођеног неваљалства начине кривцем у издавању лажне менице. То се дозна, те тако буде осуђен на две године тавнице. И Поплавац је био у тавници те се тамо познаду. Чим је дакле овај чуо за некадашњег роба, који се с мушком одважношћу и поште-

ним начином за 10 година neumorno трудио, да поправи своју кобну заблуду, те му доста и пође за руком, да си прибави опште поштовање у друштву, — одмах нау-ми, да на његов рачун свој узурни живот без рада про-води. По што је најпре невине сељане у крчми преварио, те ови сами мораше платити, што су тамо јели и пили, отиде одма Писаревићу у адвокатску канцеларију, те му се представи. Мало за тим подсети га он на њихово страшно познанство и претећи му, да ће све његове гре-хе изнети на видик, извамаћи од њега новаца као и обе-ћање, да ће га увести у боље кругове. На ово последње мораде млади Писаревић (Недељковић) пристати погла-вито за то, што је у намери, да се ожени младом и ле-пом девојком, и што се обоје јако воле, те се боји, ако се за његову пређашњу кривицу дозна, да ће изгубити не само поштовање у свету, него и своју љубљену девојку. Поплавац се дакле код овога са свим одомаћи, узме му на најбе-образнији начин његово одело, и док се он у побочни-соби пресвлачи, уђе Лихт (Зорић) богат трговац и бу-дући таст Писаревићев, те га стане опомињати, да се пред његовом женом (Ружићком) ни по што не изда, да је сиромашног рода, јер је она жена охота, па је рада своју ћер да уда за племића, те да никад не ће пристати на овај брак, ако дозна, каквога је порекла Писаревић. Овај наравно обећа да ће то тајати све дотле, до год се не бу-де венчао.

Поплавац је све то прислушкивао и сад уђе и он у собу у елегантном оделу. Из нужде мора Писаревић да га представи као пријатеља своје тасту, који га одмах за то вече позове к себи укућу, где ће се младенци прстено-вати. Када се ови уклоне, дође сада Дароци (Сајевић) бо-гати племић са својим фактотумом (Марковић) Писаре-вићу, који му је адвокат, али уједно и сушарник, што се тиче Аделе (Сајевићка), Лихтове кћери. Разјарен због тога, што га је адвокат избацио из седла, и што ће се о-вај још исто вече прстеновати, грди свога фактотума, да је глупак, што не уме да знаје начин, како да се прстен поквари. И сада је Поплавац прислушкивао и по што се представи Дароцији, понуди се, да ће му жељу испунити, ако му даде награду од 2000 фр. Дароци при-стане, а Поплавац, по што је знао где се налазе Писа-ревићеве сродници, повове исте у име Писаревићево, да дођу Лихту на прстен, мислећи, да Лихтовица као о-хота жена не ће пристати, да јој кћи пође за плебејца Писаревића. Па тако се и збуде, јер ма да се Писаревић изненадним доласком својих сродника у први мах био збунио, ипак је толико имао карактера, да им најусерд-није приступи, на што се опет Лихтовица тако огор-чи, да скоро онесвешћена оставља друштво. Тиме се за-вршује први део.

Шилерове речи: „Das ist der Fluch der bösen That, dass sie fortzeugend stets Böses muss gebären,“ потпуно се обистинују у другом делу „лажна меница.“ Дароци, који у најбољем пријатељству живи са Поплавцем, који га је опет, сазнавши његову слабу страну, својски опу-љно, сад још мање има изгледа да ће добити Аделу, која ни по што не ће да пође ни за кога другог, јер она љуби Писаревића нада све, и све се још нада, да ће му бити жена. Да би пак Поплавац ту љубав са свим раскварио,

измисли ђаволски пл н. на који Дароци радо пристане. Он начини лажну меницу од 10.000 фор. те сам потпише Дароцијево име, обећавајући, да ће наговорити Писаре-вића, да је као праву меницу преда Лихту, који ће је на поштену реч Писаревићезу исплатити. Поплавац ће ту своту Дароцији вратити, на што ће овај потврдити да је меница лажна. Срамота ће онда пасти на Писаревића, који је добар стојао, и његово је поштење за навек уни-штено, а непоштењак не може више уливати љубави. Све је с почетка ишло по жељи. Из страха од дамоклева мача, што му га Поплавац непрестано држи над главом, Писаре-вић се после велике борбе одважи, да пред Ли-хтом призна лажну меницу, по што му је Поплавац обе-ћао, да ће одмах за навек оставити Пешту, чим добије новце, и да ће меницу исплатити пре него што истече рок. Но у последњем тренутку, баш кад Лихт хоће да исплати меницу, победи чувство правичности у Писаревићу, и он прогласи меницу као лажну. У тај мах ево Дароције, а Поплавац га у свом лукавству, које га ни часа не остав-ља, подговори кришом, да призна потпис као свој, што овај, из освете према Писаревићу, и не премисљајући много, и учини пред сведоцима. Поплавац одмах узме ме-ницу себи, називајући Писаревића двоструком варалицом, који је због тога злочина већ 2 године одседео у затво-ру. На то Писаревић, који је већ с тога забезекнут, што Дароци поред све његове изјаве, ипак меницу за своју признаје, у очајању одјури и тиме пред свима су-мњу на себе навуче. — У трећем делу, „анђео храни-тељ,“ када је Писаревић видио, да га се сви његови познаници клоне, као да је куџан, и да га се и сам отац одрекао, науми да се убије. Но пре свега напише Адели писмо, у ком се правда и за своју намеру јавља. Ова у сред ноћи похита к њему, да га или од смрти одврати, или да с њиме заједно умре, те остави својим родитељима писмо, у ком им вели, да ће скочити у Дунав. Отац у страху за својом кћери, која по материној жељи или мора поћи за барона, или мора из куће, оде у њезину сна-ваћу собу, да је умири; но тамо не нађе њу, већ њези-но писмо. У очајању јави он то одмах својој жени, која сама себи пребацује, што је смрт својој кћери проузро-ковала, и похита Дунаву, да је спасе, ако још узможе. Узалуд тражи тамо своје дете. У место Аделе затеченојанаго Поплавца, који се брже боље користио несмотреним при-знањем Дароцијевим, па је на лажну меницу подигао нов-це. Лихт оде одмах хитно у стан Писаревићу, ког је Адела још у последњем тренутку од убијства задржала, те их обоје затече загрљене. Сад се тек реши цела забуна, на што се сви измире и најпосле заруче. Поплавац, на туж-бу Дароцијеву, падне опет властима у шаке, те тако овог последњег стаде његова завера против Писаревића 12.000 ф.

Да речемо још коју о самој представи. Суботић, који је у овом комаду после дужег боловања први пут ступио пред многобројно сакуљену публику, примљен је ср-дечно и играо је са свим у духу своје улоге. Глас му је истина још таван, али се надамо, да ће му се скоро по-правити. Сајевићка је своју жалостиву улогу са осећањем одиграла, а и сви остали добро су одговорили својим за-датцима.

?

Издаје управа српског народног позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

37. ПРЕСТАВА.

У ПРЕТПЛАТИ 25.

У НОВОМЕ САДУ У НЕДЕЉУ 24. ФЕБРУАРА 1874.

ПРВИ ПУТ:

ЖИВОТ ЈЕСАН.

Драма у 5 раздела, написао Калдерон де ла Барка, прерадио К. А. Вест (Шрајфол), превео А. Сандић.

О С О Б Е:

Василије, краљ од Пољске	Сајевић.
Сигмунт, син му	Ружић.
Астуљ, херцег од Москве	Марковић.
Стреља, краљева нећака	Ј. Маринковићка.
Клоталд, великаш, сигмунтов чувар	Лукић.
Розаура	Ј. Сајевићка.
Кларин, розаурин служитељ	Добриниовић.
Први дворанин	Пешић.
Други дворанин	Божовић.
Четовоја војничке чете	Петровић.

Властела, дворске слуге, војници и пратња. — Збива се у Пољској на измаку XIV. века.

Поштовани претплатници умољавају се, да би изволели исплатити други а већ сада и трећи део своје претплате или у трговини браће Поповића или у вече на каси.

Улазнице се продају у писарници позоришној (стану матичином) од 9—12 пре подне и од 3—5 сахата после подне, а после на каси.

Поједини бројеви овога листа продају се обдан по 5 н. а. вр. у српској народној задружној штампарији, у позоришној писарници и у вече на каси.

ВОЛУЈУ: Н. НЕДЕЉКОВИЋ, Ј. ПОПОВИЋЕВА, Л. и В. ХАЏИЋЕВА, Ћ. СОКОЛОВИЋ.

ПОЧЕТАК У 7 А СВРШЕТАК У 10 САХАТА.